

ADVIES 45-2005 : Wetenschappelijke evaluatie van de « Sectorgids autocontrole voor de primaire plantaardige productie » (dossier Sci Com 2005/30).

Het Wetenschappelijk Comité van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, Overwegende de besprekingen tijdens de ad hoc werkgroepvergaderingen van 12 juli en 30 augustus en de plenaire zittingen van 9 september en 13 oktober 2005; geeft het volgende advies :

1. INLEIDING

De “Sectorgids Autocontrole voor de Primaire Plantaardige Productie” werd ter goedkeuring voorgelegd aan het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV). De gids is een gezamenlijk project van OVPG-AGROFRONT. OVPG (Overlegplatform voor Verwerking van Plantaardige Grondstoffen) omvat de professionele organisaties en bedrijven in het kader van de handelaars in en de verwerkers van plantaardige grondstoffen, terwijl AGROFRONT de professionele landbouwverenigingen omvat (Algemeen Boerensyndicaat, Boerenbond en de Waalse Landbouwfederatie). Het beheer van de gids is een bevoegdheid van de v.z.w. VEGAPLAN.BE, een v.z.w. die opgericht werd door de leden van het OVPG en AGROFRONT. Het is de bedoeling dat de gids de volledige Belgische primaire plantaardige productie die bestemd is voor menselijke en/of dierlijke consumptie, zou omvatten. Momenteel wordt slechts de productie van consumptieaardappelen, fruit, groenten en hop in de gids besproken.

De gids werd reeds geëvalueerd door de cel “Validatie van gidsen” van het FAVV en dit overeenkomstig de voorschriften vermeld in het artikel 9 en de bijlage III van het KB van 14 november 2003 betreffende de autocontrole, meldingsplicht en traceerbaarheid in de voedselketen.

Het Wetenschappelijk Comité wordt gevraagd om een wetenschappelijke evaluatie te maken van de gids en in het bijzonder om :

- te evalueren of de sectoriële gevarenanalyse voldoet;
- te evalueren of de sectoriële analyse van de bemonsteringsplannen voldoet.

2. OPMERKINGEN

Het Wetenschappelijk Comité meent dat de aan de LOD = « *Limit of Detection* » gegeven definitie (p. 36, Punt 6. Termen, definities en afkortingen) verbeterd zou moeten worden om alle verwarring met de LOQ = « *Limit of Quantitation* » te vermijden. De LOD de kleinste hoeveelheid van een stof die in een gegeven staal kan worden geobserveerd. De LOQ daarentegen is een waarde waaronder het moeilijk is om met een aanvaardbare onzekerheid te kwantificeren. In het algemeen, is de waarde van de LOQ dikwijls 5 tot 10 keer groter dan deze van de LOD.

2.1. Gevarenanalyse

In de gids worden de hygiënevereisten uitgewerkt (Deel B) waarbij de verschillende vereisten en aanbevelingen om de voedselveiligheid, de kwaliteit en de traceerbaarheid binnen de primaire sector te verzekeren opgesomd worden a.h.v. een code. De vereisten werden hierbij onderverdeeld in 3 niveaus van belangrijkheid nl. niveau 1 en 2 waarvoor respectievelijk 100 en 70% van deze vereisten in orde moeten zijn om de basiskwaliteit en traceerbaarheid te waarborgen, en niveau 3 dat betrekking heeft op aanbevelingen en niet zozeer op vereisten. Een voorbeeld van niveau 1 uit de gids is: “Er mogen enkel wettelijk erkende producten tijdens bewaring gebruikt worden...”, van niveau 2: “afvalstromen bevinden zich op een veilige afstand van de plantaardige grondstoffen”, en van niveau 3: “Er dient steeds voedingsgeschikt en afbreekbaar smeervet gebruikt te worden, wanneer het

gevaar op productcontaminatie reëel is". Het Wetenschappelijk Comité is van mening dat het percentage van 70% als percentage van de voor niveau 2 te respecteren vereisten om de basiskwaliteit en traceerbaarheid te waarborgen, tot 85-90% zou moeten gebracht worden. Eveneens moeten de vereisten van niveau 2 die eerst gerespecteerd dienen te worden in de gids geïdentificeerd te worden.

Bovendien, is het Wetenschappelijk Comité van mening dat de gevarenanalyse onvoldoende uitgewerkt werd. Om enkele voorbeelden te geven:

- Onder 'nieuwe productievelden', bij Code [006] (p. 43 en op vele andere plaatsen in de gids) en voor wat de bodemanalyse betreft, dient het volgende toegevoegd te worden:
 - de aard van de te analyseren gevaren : zware metalen, dioxines/PCB, polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK), andere, ... ;
 - het soort terrein waarvoor deze analyse moet uitgevoerd worden : braakliggende industriegrond, terreinen die hieraan grenzen, "benedenwindse" terreinen in de buurt van fabrieksschoorstenen met schadelijke emissie in de atmosfeer, ...

- Het Wetenschappelijk Comité meent dat Code [007] (p. 43), waar gesteld wordt dat de teler en zijn personeel kennis hebben van de hygiënemaatregelen en de algemene bedrijfshygiëne respecteren, op zijn minst geclassificeerd moet worden onder de vereisten van niveau 2 en idealiter onder de vereisten van niveau 1.

- Voor wat het bedrijf en de gebouwen betreft (Codes [008] tot [042]), is het nodig vereisten toe te voegen die betrekking hebben op de sanitaire installaties (wasbakken, toiletten, douches, ...). Bijvoorbeeld, om contaminatie van plantaardige producten te vermijden, moet de gids vereisten vermelden die betrekking hebben op de locatie van de toiletten (minimum te respecteren afstand tussen de toiletten en de plantaardige producten, het feit dat het verboden is dat toiletten rechtstreeks uitgeven op de ruimte met plantaardige producten, ...). Bovendien is het noodzakelijk om in de gids ook hygiënevereisten op te nemen zoals onder meer de verplichting voor de operatoren om op correcte wijze de handen te wassen na een bezoek aan de toiletten en vooraleer opnieuw in aanraking te komen met plantaardige producten. Dit om elke vorm van contaminatie te voorkomen, en dan vooral van manueel gemanipuleerd fruit en groenten (zie ook Codes [059] tot [068] in de rubriek "bedrijfsleider, personeel en derden").
 In dezelfde rubriek met betrekking tot bedrijf en gebouwen, moet de mogelijkheid om brandstoftanks in de grond te plaatsen, toegevoegd worden (zie Code [017]).
 Het Wetenschappelijk Comité vindt het eveneens noodzakelijk om bij de opslag van gewasbeschermingsmiddelen (Codes [027] tot [039]) vereisten toe te voegen betreffende het beheer van de voorraden van fytofarmaceutische producten, bijvoorbeeld door hiervan een In/Out register bij te houden of de verwijdering of verwerking van afval te registreren.

- In verband met de machines, de apparatuur en het gereedschap, meent het Wetenschappelijk Comité dat de controle van het spuittoestel (Code [049]) moet behoren tot de vereisten van niveau 1. De controle van het spuittoestel is nogal vaag, en zou opnieuw geformuleerd en verduidelijkt moeten worden. Er zou bijvoorbeeld kunnen aangegeven worden dat de afstelling van het spuittoestel minstens 1 keer per jaar moet worden gecontroleerd om een uniforme verstuiving van de fytofarmaceutische producten op het veld te garanderen.

- Betreffende de kisten, containers, verpakkingsmateriaal en palloxen (Codes [050] tot [055]), zou het wenselijk zijn om toe te voegen dat bij het gebruik van verpakkingsmaterialen op basis van hout alle maatregelen werden getroffen om het

risico tot contaminatie en/of verspreiding van organismen die schadelijk zijn voor planten en plantaardige producten, tot een minimum te herleiden.

- Met betrekking tot de bedrijfsleider, het personeel en derden zou naast het toevoegen van hygiënevereisten (zie eerder vermelde opmerking), ook de vereiste betreffende de werkkledij (Code [062]) opnieuw moeten worden geformuleerd en verduidelijkt. Er zou bijvoorbeeld moeten aangegeven worden dat de werkkledij en de werkhandschoenen die worden gebruikt voor het toedienen van fytofarmaceutische producten, in overeenstemming moeten zijn met de risico's die vermeld staan op het etiket van de betreffende producten en dat diezelfde werkkledij en –handschoenen in geen enkel geval gebruikt mogen worden voor de manipulatie van plantaardige teeltproducten.
- Het Wetenschappelijk Comité stelt vast dat i.v.m. de bemesting (Codes [075] tot [079]) het risico met betrekking tot ter plaatse vervaardigde compost niet werd geëvalueerd. Het zou eigenlijk gewenst zijn dat de verschillende bestanddelen van deze ter plaatse vervaardigde compost geregistreerd worden en dat hiervan analyses worden uitgevoerd. Bovendien is het eveneens noodzakelijk om in de gids toe te voegen dat een minimumtermijn van 6 maanden dient gerespecteerd te worden voor compostering van het organisch materiaal op de boerderij en dit om het aantal ziekten en parasieten te minimaliseren.
M.b.t. slib (Codes [078] en [079]), geeft het Wetenschappelijk Comité het advies om in het algemeen de controleprocedures op slib te verstrengen, en om in het bijzonder slib van openbare zuiveringsstations in de landbouw niet te gebruiken (zie Sci Com Advies 2002/14).
- Het Wetenschappelijk Comité is van oordeel dat op het niveau van de gewasbescherming (Codes [080] tot [082]) instructies toegevoegd dienen te worden om eventuele vervuiling te voorkomen op de plaats waar het spuittoestel wordt gevuld (met inbegrip van het verbod om water te putten uit beken, rivieren, vijvers,...) en om de residu's van de spuitproducten te beheeren (brij die na behandeling overblijft in het spuittoestel, waswater van het spuittoestel, spoelwater van de lege verpakkingen,...). Die residu's zijn één van de belangrijkste bronnen van vervuiling van oppervlaktewater. Andere gegevens die de drift van de farmaceutische producten beïnvloeden, zoals het soort apparaat dat gebruikt wordt, het volume besproeid product per hectare, de spuitdruk of de al dan niet aanwezigheid van een toevoegsel, zouden eveneens geregistreerd moeten worden (Code [081]). Daarenboven zou het gewenst zijn om i.v.m. Code [082] instructies toe te voegen waarin een techniek wordt aangeraden voor het toedienen van fytofarmaceutische producten waarbij zo weinig mogelijk vervuiling wordt veroorzaakt, zoals bijvoorbeeld, instructies voor een adequate afstelling van het spuittoestel (soort spuitbus, spuitdruk) en instructies voor de naleving van de toedieningsvoorwaarden om drift en vervuiling van naburige velden te voorkomen.
- Het Wetenschappelijk Comité is van oordeel dat de kwaliteit van irrigatiewater (Code [084] en op vele andere plaatsen in de gids) beter gedocumenteerd moet worden in de gids. Op basis van welke criteria wordt de kwaliteit van het water bepaald ? Betreft het hier drinkbaar water ? Het zou ook wenselijk zijn om m.b.t. de irrigatie zowel vereisten i.v.m. de kwaliteit en het gebruik van meststofvrij irrigatiewater bij de hydroculturen, als instructies voor de behandeling van afvalwater afkomstig van dit soort installaties toe te voegen om aldus elk risico op besmetting van de voedselketen te voorkomen.
- Met betrekking tot het laatste spoel-, was- en/of transportwater tijdens de na-oogst behandeling (Code [087]), zou het nuttig zijn om toe te lichten wat verstaan wordt onder « proper water ». Het Wetenschappelijk Comité is van oordeel dat alleen het gebruik van drinkbaar water hier toegelaten zou mogen zijn.

- M.b.t. organisch afval (Code [092]) zou het wenselijk zijn om verder toe te lichten welk soort afval voor composteren toegelaten is.
- Het Wetenschappelijk Comité stelt vast dat preventieve maatregelen ter bestrijding van schadelijke organismen en instructies ter bevordering van geïntegreerde productie niet voorkomen in de gids (zie rubriek “schadelijke organismen” Codes [093] tot [104]). Het is nochtans wenselijk dat de gids producenten aanzet tot het invoeren van preventieve maatregelen om de chemische bestrijding tot een minimum te herleiden.
In de gids wordt een lijst weergegeven met organismen die schadelijk zijn voor planten en plantaardige producten (p. 73 en volgende). Het Wetenschappelijk Comité meent dat het beter zou zijn om i.p.v. deze lijst de manier en de plaats te vermelden waar de producent zich kan informeren over de identificatie van de fytopathogene agentia waarmee hij geconfronteerd wordt. Zo zal de producent op de hoogte gebracht worden van de verschillende preventieve en bestrijdingsmethodes die het best aansluiten bij zijn probleem. Daarenboven zou de gids i.p.v. de lijst bepaalde voorbeelden kunnen geven van schadelijke organismen waarvan de situatie in België onder toezicht staat of heeft gestaan (bvb. : maïswortelboorder,...).
- Het Wetenschappelijk Comité meent dat de fytosanitaire aspecten te weinig uitgewerkt werden in de gids. Zo zou bijvoorbeeld elke “productsteekkaart” van de Technische bijlage III aangevuld moeten worden met schadelijke organismen (quarantaine) die betrekking hebben op de teelt van de betreffende steekkaart (o.a. *Xanthomonas fragariae* bij de moederplanten van aardbeien).

2.1.1. Gevaren met betrekking tot de pesticidenresidu's

Betreffende de vooroogstcontroles van bladgroenten onder glas (Technische bijlage III, p. 67-68), is het nodig het volgende te verduidelijken :

- Voor welke producten wordt een vermindering vastgesteld van het gehalte aan pesticidenresidu's tijdens de groei van de teelt en voor welke producten wordt hierbij geen vermindering vastgesteld?
- Wat moet de producent doen bij een te hoog gehalte aan pesticidenresidu's bij de oogst : moet de oogst vernietigd worden ? Wie controleert de bestemming van deze gecontamineerde productie?

Voor wat de bespreking van de pesticidenresidu's in de verschillende matrices betreft (Technische bijlage III, p. 92, 107 en elders in de gids), wordt er in de gids vermeld dat het risico op aanwezigheid van pesticidenresiduen in het geoogste product quasi-nul is. Het Wetenschappelijk Comité nuanceert dit aangezien volgens het Comité de kans dat erkende (en niet-erkende) producten verkeerd gebruikt worden (bvb. overdreven dosering, de wachttijd voor het oogsten niet respecteren, gebruik van voor België niet-erkende producten, ...), vrij groot is.

2.1.2. Gevaren met betrekking tot nitraten/nitrieten

Het Wetenschappelijk Comité stelt vast dat de gids op verschillende plaatsen vermeldt dat alleen toegelaten meststoffen kunnen gebruikt worden (vb. Technische bijlage III, p. 72 en elders), maar dat in tegenstelling tot de pesticiden, de aanwezigheid van residu's van deze meststoffen niet vermeld wordt als een aandachtspunt in de risicoanalysefiches. Het probleem i.v.m. de controle van de nitraatgehalten zou explicieter in aanmerking genomen moeten worden voor de productie van bladgroenten (bij de vooroogstcontroles bvb. zoals voor de pesticiden).

De redenering op p. 107 van de Technische bijlage III betreffende de nitrieten is voor misinterpretatie vatbaar, aangezien deze impliceert dat hoe gevaarlijker een stof is, des te kleiner het gevaar zal zijn, aangezien er voor de gevaarlijke stoffen strengere controles zijn!

2.1.3. Gevaren met betrekking tot milieucontaminanten

Op pagina 3 tot 5 van de Technische bijlage V, zijn analyses van zware metalen voorzien voor aardappelschillen en producten afgeleid van industriegroenten die bestemd zijn voor dierlijke voeding. Het Wetenschappelijk Comité wijst erop dat de producten uit de gids vooreerst bestemd zijn voor menselijke consumptie en stelt zich de volgende vragen :

- Wat is er voorzien voor groenten die geteeld worden in risicozones (zones in de nabijheid van bvb. de UMICORE fabrieken) ?
- Wat gebeurt er in geval de normen worden overschreden ?

In verband met de gevolgen voor de dierlijke voeding, meent het Wetenschappelijk Comité dat het nodig is om eveneens het belang van dioxines in aardappelschillen te benadrukken (gebruik van besmette klei in sorteerbaden voor aardappelen).

2.2. **Analyse van de bemonsteringsplannen**

De sectoriële bemonsteringsplannen (bijlage V) zijn onvoldoende duidelijk. Zo zijn de lijsten met de te controleren pesticiden (residu's) in de verschillende matrices niet voldoende gedocumenteerd (het is nl. niet mogelijk deze lijsten te evalueren op basis van acroniemen van de "fytolab" methodes). Het is noodzakelijk om voor elk voedingsmiddel de lijst te specificeren met de te analyseren pesticiden waarbij de keuze gemotiveerd wordt op basis van :

- de lijst met toegelaten pesticiden in de teelt,
- de timing voor de toediening (mogelijkheid tot behandeling in een fase tamelijk dicht tegen de oogst aan),
- de fysisch-chemische eigenschappen van de pesticiden (persistentie, systemisch), en
- de doelmatigheid (economische impact) en de efficiëntie van de betrokken pesticiden.
- Bovendien zouden de bemonsteringsplannen ook moeten rekening houden met producten die niet toegelaten zijn in de betrokken teelt met het doel een eventueel illegaal gebruik in de praktijk aan het licht te brengen. Het Wetenschappelijk Comité herinnert er evenwel aan dat het gebruik van producten die niet toegelaten zijn in de betrokken teelt, strikt verboden is.

Bovendien wordt er geen statistische basis vermeld voor het bemonsteringsplan dat voorgesteld wordt voor de residuenanalyse (Technische bijlage V). De berekeningsmethode van het aantal te analyseren monsters dient verduidelijkt te worden, waarbij rekening gehouden moet worden met :

- het globaal volume van het geproduceerde voedingsmiddel (bvb. op jaarbasis),
- de definitie (bvb. de grootte) die werd gegeven aan het te bemonsteren lot,
- de verwachte opsporingslimiet (gehalte positieve gevallen dat men denkt aan te treffen),
- het betrouwbaarheidsniveau (90 %, 95 %, andere ?).

Eenmaal wanneer het productievolume en de grootte van het lot gekend is, kan het aantal monsters bepaald worden om een gewenste opsporingslimiet (geschat prevalentieniveau) en een bepaald betrouwbaarheidsniveau te bekomen. Deze parameters zijn momenteel niet gedocumenteerd in de gids.

Een dergelijk bemonsteringsplan zou voor elke matrix en voor elk te analyseren parameter opgesteld moeten worden met een gedetailleerde lijst van de pesticiden, milieucontaminanten (zware metalen, dioxinen,...), en andere contaminanten (fytoxinen zoals het alkaloïde solanidine, nitraten,...) die in de betrokken matrix geanalyseerd moeten worden.

Voor het Wetenschappelijk Comité,
De Voorzitter,
Prof. Dr. Ir. A. Huyghebaert.
Brussel, 24/10/2005